

ANEMARI MONICA NEGRU (editor), *Din scrierile uitate ale Aidei Vrioni*, vol. I, Memorii și corespondență, București, Arhivele Naționale ale României, 2021, 490 p.

Aida Vrioni (1880–1954) a fost o jurnalistă, scriitoare și feministă puțin cunoscută publicului de azi. Arhiva și lucrările sale încep însă a fi scoase la lumină de o dedicată și neobosită luptătoare pentru vizibilitatea femeilor remarcabile de altădată, Anemari Monica Negru. Dacă în trecut s-a preocupat (și continuă să o facă) de istoricul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române (SONFR)¹, acum atenția doamnei Negru se îndreaptă către valorificarea acestui nou personaj. De fapt, poate că puntea de legătură este tocmai SONFR, întrucât Aida Vrioni a fost membră a Societății și a luat parte la întruniri. Nu puțin lucru, a fost și membră a Uniunii Intellectuale Române, sub auspiciile căreia organiza concursuri literare anuale și realiza un patronaj.

Născută drept Maria Mateescu, pseudonimul folosit în scris (Aida) este cel care o impune și îl alege într-un final dintre multe altele utilizate (Diana, Aura, Cherubine, Marioara etc.). El este asumat și întregit după a doua căsătorie a publicistei cu Ștefan Vrioni.

După un debut literar ca adolescentă, la 15 ani, în 1898, este angajată în 1904 la cotidianul „Adevărul”, fiind prima femeie ziarist profesionist, salariată și, totodată, prima femeie într-un sindicat de acest tip din acest domeniu de activitate. Împreună cu Adela Xenopol înființează Societatea Scriitoarelor (1926) și publicația acesteia („Revista Scriitoarei. Literatură, Artă, Chestiuni Sociale”, ulterior devenită „Revista Scriitoarelor și Scriitorilor Români”). Revista apare până în 1944, Aida Vrioni având succesiv rolul de redactor (1929–1931) și director (1931–1940; 1942–1943). Comitetul de conducere este format din personalități ale vremii: Liviu Rebreanu, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Ion Minulescu, Adrian Maniu, Ion Pillat, iar dintre doamne Hortensia Papadat-Bengescu, Claudia Millian, Mărgărita Miller-Verghi, aceasta din urmă și ea pe nedrept uitată astăzi. Revista promova personalități feminine și colabora constant cu scriitoarele epocii, nota cronici ale evenimentelor artistice și ajută tinerii debutanți, încorporând o latură militantă pentru drepturile femeilor în domeniul literar. Atmosfera și istoricul publicației au fost refăcute de către doamna Negru prin recursul la memoriile Agathe Grigorescu-Bacovia și la corespondența dintre Mărgărita Miller-Verghi și Aida Vrioni. Chiar și printre rânduri, se remarcă o complicitate între cele trei, un respect și o colaborare în susținerea reciprocă și a revistei, ele fiind un adevărat trio literar feminin.

Aida Vrioni a fost și autoarea a două romane (*Rătăcire*, 1923; *Fata-sport*, 1925), a unei culegeri de eseuri (*Și zilele grăesc*), dar și a numeroase piese de teatru, parțial publicate și păstrate de Arhivele Naționale. Dacă ar exista un dubiu asupra calității scrierilor sale, știm că măcar culegerea de eseuri a fost nominalizată la premiul „Năsturel” al Academiei Române (1927–1928), iar că o parte din piesele de teatru s-au jucat pe scenă (stagiunile 1927–1928 și 1941). (Re)publicarea într-o ediție completă a operelor Aidei Vrioni – și cu o colaborare a unui critic literar – ar aduce informații asupra influențelor, preluărilor și modului de racordare la spiritul epocii.

Memoriile Aidei Vrioni se referă, cu precădere, la două perioade semnificative: primul război mondial (1916–1919) și anii de boală, dinaintea morții, trăiți în regimul comunist (1949–1953). Notele dispartate, din anii interbelici, întregesc firul cronologic. Apariția celor doi copii în viața sa îi încetinește din activitate și îi determină dispariția temporară din spațiul public. Deși există o tentație

¹ A se vedea volumele editate: Anemari Monica Negru, *Pagini din istoria Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române: trecut și prezent*, I, București, Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe Române, 2021; Eadem, *Alexandrina Cantacuzino și mișcarea feminist din anii interbelici*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2014, precum și articolele dedicate.

în blamarea soțului și a familiei pentru efemera retragere, însăși Aida mărturisește că, de fapt, în cuplu soțul a fost cel care a renunțat la idealul personal. Ștefan Vrioni ar fi dorit o viață în acord cu sănătatea-i fragilă, pe țărmul Mediteranei, scop urmărit încă de la angajarea la Banca Națională; dar nu a fost să fie, soția Aida notând cum el a uitat de sine întrucât „s-a însurat, și-a creat o familie, a avut copii și îndatoririle de familie l-au prins în păienjenisul lor, ca un păianjăn uriaș” (p. 280–281).

Pentru aceia ce s-au oprit asupra primului război mondial ca perioadă de studiu, însemnările ei completează perspectiva feminină asupra ocupației Bucureștiului. Se remarcă răzvrătirea și disprețul față de ocupanții germani și, totodată, modul discutării sentimentelor insuflate de aceștia populației. Nu crede propaganda lor și nici justificările oferite de prietenii filogermani; interesantă în acest sens este notarea discuției cu unul dintre ei, care îi spune că măsurile luate sunt pentru a „purifica moravurile” românilor utilizând „corectitudinea germană” (p. 59). Aida Vrioni se bucură de succesele aliaților și de grăbita plecare a ocupanților germani din București. Koch și anturajul său au parte de o descriere aproape furibundă pentru că generalul german „a trecut cu automobilul *furat* (n.n. sublinierea îi aparține Aidei Vrioni) prin mijlocul Căii Victoriei, însoțit de un alt ofițer, având ambii revolverele întinse spre mulțime. Brigandul, care în numele Kulturei, ne-a jefuit atâta vreme, s-a despărțit de noi ca de o ceată de briganzi. Ce îndrăzneală nemaiauzită!” (p. 63).

Revolta interioară a Aidei Vrioni are și o altă cauză decât penuria, cenzura și propaganda introdusă de germani. Ea este constant interesată de ceea ce se întâmplă cu colegii de breaslă. Constantin Mille, cel cărui îi datora prima slujbă, la „Adevărul”, este defăimat de ocupanți. Și nu este singurul. După cum făcuseră și cu alte personalități ale epocii, germanii au utilizat sexualizarea, situația familială și trăsăturile fizice în a-l caricaturiza pe ziarist și a-l eticheta. Aida Vrioni recunoaște strategia, pe care o percepe ca fiind a „femeilor ordinare, rele de gură, care ies la drumul mare și își ocărăsc vecinele. [...] Aceasta este Gazeta nemțească: o cumătră fără rușine, care ne dădea nouă lecții de civilizație și morală! Ce îndrăzneală!” (p. 66). Remarcăm „îndrăzneala” ca termen ce denotă o problemă morală. Panseurile care apar ici și colo, marcate de editoarea Anemari Monica Negru prin paranteze drepte, trebuie văzute drept un comentariu la diverse situații și persoane, păstrate sub anonim și observate de Aida Vrioni. Un exemplu care apare la p. 72: „Prostia ca și arta n-are naționalitate. Ea este universală și internațională, fiind a tuturor, a celor mulți”. Panseu scris în perioada post ocupație.

Anii interbelici o surprind în calmul familial, în călătorii (Nisa, Cannes, Paris, Balic), în corespondență pentru participarea la diverse evenimente sau alături de colaboratorii la revista condusă. Mărgărita Miller-Verghi o numește în scrisorile sale „zâna cea mare”, în timp ce Aida Vrioni îi răspunde cu „zâna cea mică”, și amândouă decid cine și de ce este publicat, bugetul și relațiile cu autoritățile în privința „Revistei Scriitoarelor și Scriitorilor Români”. Un text util sunt amintirile ei despre scriitorul Panait Istrati (p. 130-136), rămas în urma unei cuvântări comemorative, ea fiind implicată într-o subscripție de ridicare a unui monument (p. 137) și de obținere a unui ajutor financiar văduvei acestuia (p. 140). De altfel, volumul cuprinde și alte cuvântări asupra unor personaje din epocă prețuite de ea: Cornelia Emilian (p. 153–415), Nicolae Iorga (p. 155–157), George Enescu (p. 157–158), Maria Petrovici (p. 160–161), Smaranda Gheorghiu (maica Smara) (p. 162–163).

După febrila activitate interbelică, integrarea și recunoașterea de care a avut parte, regimul comunist s-a dovedit mai puțin înțelegător. După cum bine observă Anemari Monica Negru, nu a existat ostilitatea și supravegherea regăsită în alte cazuri, pentru că Aida Vrioni a avut simpatii de stânga și a căutat coabitarea, nu contestarea regimului. Scriitoarea Vrioni își dă seama de „rupturile” ideologice la care a fost martoră și de efectul răsfrângerii lor asupra traiului cotidian. Cu o copilărie și adolescență în Vechiul Regat, o observare a primului război mondial și o implicare militantă în perioada interbelică, a văzut indigestul pentru a percepe regimul comunist drept sfârșitul unei „lumi”. Comună cu alte cazuri de persoane provenite din fosta elită interbelică este penuria traiului, scriitoarea ajungând să-și vândă biroul, biblioteca și chiar radioul. Recunoaște că este într-o situație mai bună decât alte prietene precum doamna Ștefănescu-Goangă sau traducătoarea Mariella Seulescu, transformate psihic și fizic de ingerința noului regim în viețile lor. Aida Vrioni notează cu obidă: „Ce-a făcut viața din atâtea ființe, care n-au făcut nici un rău nimănui”! Lipsa apei calde, raționalizarea luminii și a hranei, cenzura și continuele abuzuri și probleme o fac pe scriitoare să afirme în 26 ianuarie 1952: „A fost frumos comunismul în teorie. În practică, este mizerie și istovire. Păcat! Toată viața am purtat un ideal în suflet și când am crezut că l-am ajuns, mi l-au zdrobit greșiiți interpreți! Teoria nu este practică” (p. 289).

Aida Vrioni are același sentiment pe care l-a avut Panait Istrati după vizita în Rusia² și se și întreabă, oarecum retoric: *Oare acesta este comunismul pe care l-am visat eu? Comunismul lui Marx, lui Andre Gide, lui Romain Rolland, lui Panait Istrati, Henri Barbusse și încă atâți oameni care voiau să scape pe om de tirania omului?* (p. 289). Este un proces de dezvrăjire ideologică pe care îl trăiește și care, poate, ar merita o studiere mai amplă din partea specialiștilor. Vrioni nu condamnă avântul tinereții, logica teoriei și nici nu se dezice de ideal, ea condamnă oamenii; cei ajunși să implementeze comunismul nu sunt potriviți, nu l-au înțeles, l-au distorsionat pentru propriile interese. Poate dacă burghezia interbelică, din care făcea parte, ar fi fost lăsată să ajungă în acest punct sau cooptată în procesul implementării, alta ar fi fost situația. Este o înfierare și o dezamăgire nuanțată pentru că Aidei Vrioni îi este greu să admită că a greșit. De altfel, tot la începutul acestor ani '50 o vedem cum încearcă să găsească porțițe de dialog cu regimul și structurile din lumea literară: ține câte o prelegere, fie și la Călimănești unde era în tratament, sau propune spre publicare o piesă de teatru (*Ultimul zbor*), transcrisă de o dactilografă – rară facilități în acea perioadă –, dar respinsă.

Spre finalul vieții însemnările sale se referă la cadrul familial și al bolii și doar arar o vedem ca un martor critic al societății, precum de 1 mai 1953, când i se pare ciudat să-l știe pe Stalin mort, dar și să constate că „respectul n-a pierit total din tineret” (p. 455). Acum, ea și soțul sunt doi oameni de altădată, într-o forțată adaptare, „doi bătrâni într-o colivie!...” (p. 455), ce se întristează la gândul că unul poate muri înaintea celuilalt (p. 456–458, 467) sau în fața certurilor din familia largită (p. 464–465).

Aida Vrioni poate fi redescoperită, ca atâtea alte personaje peste care regimurile totalitare au așezat, voit sau nu, uitarea. Așteptăm al doilea volum și, totodată, semnalarea altor doamne pierdute prin arhive și memorie.

Nicoleta Roman

FRANCESCO GUIDA, *România în secolul XX*, Chișinău, Editura Cartier, 2019, 382 p.

Francesco Guida este un recunoscut specialist al istoriei statelor din Europa centrală, răsăriteană și sud-estică³. Printre monografiile și studiile sale dedicate spațiului Europei centro-

² Panait Istrati, *Spovedania unui învins (Rusia sovietică)*, București, Editura Semne, 2012 (după varianta apărută la Editura Cugetarea, 1929, în traducere din limba franceză. Ediția în limba franceză, *Soviets. 1929*, a fost publicată de Éditions Rieder).

³ Format la renumita universitate La Sapienza, cu multiple stagii de cercetare în străinătate: Franța, Germania, Marea Britanie, Portugalia, Spania, România, Ungaria, Bulgaria, Francesco Guida a fost cercetător al Universității La Sapienza, profesor asociat la Universitatea Ca' Foscari din Veneția, profesor de istorie al Europei centro-orientale la Universitatea Roma Tre, unde a fost decan al Facultății de Științe Politice și membru al Senatului Academic (2008-2018). Din 2013 este președinte al Conferinței italiene de Științe Politice CISPOL. Este autor a 11 cărți, peste 180 de articole și a îngrijit 27 de volume de studii. Este membru al Consiliului Universitar Național din Italia și în comitetele de conducere a unor prestigioase societăți științifice europene: director al Centrului Interuniversitar de Studii Ungare și al Europei Centro-Orientale; președinte al Asociației Italiene de Studii Sud-Est Europene; vicepreședinte al Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene (al cărei ultim congres a avut loc la București în septembrie 2019); președinte al Centrului Româno-Italian de Studii Istorice de pe lângă Facultatea de Istorie a Universității București; membru al mai multor asociații: Asociația Italiană a Romaniștilor, Asociația Italiană a Slaviștilor, Asociația Dalmată de Istorie a Patriei, al Comisiei Internaționale de Studii Istorice Slave din cadrul Comitetului Internațional de Științe Istorice. Pentru promovarea istoriei și culturii românești a primit în 2003 din partea președintelui României Ordinul de ofițer pentru merit, iar în 2012 Ministerul de Externe i-a dat remis o diplomă pentru promovarea valorilor universale. În 2017 a primit titlul de *Doctor honoris causa* al Academiei Bulgare de Științe, iar în 2019 a primit titlul de *Doctor honoris causa* al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.